

מל"א י"ב

יעל נחשון

מבוא

הפרק כולו עומד בסימן הפילוג וכינונה של ממלכת ישראל עצמאית מממלכת יהודה. לאורך הפרק נשאל כיצד נתפסים הדברים על ידי המספר, כיצד האירועים מוסברים ונשפטים על ידו וכיצד עוד ניתן להתבונן על האירועים המסופרים לנו ללא נקודת המבט היהודאית. נראה כי מבין הפסוקים ותוך השוואה עם מקומות נוספים בתנ"ך ניתן לצייר תמונה שונה לחלוטין מזו הנפרשת בפנינו בפרק.

הבחירה הנצחית בבית דוד

אולי לפני שניגש לפרק זה, ראוי להזכיר את הברית הנצחית שנכרתה בין ה' לבית דוד. ה' מבטיח לדוד את נצחיות שושלתו, ורעיון זה חוזר על עצמו פעמים רבות. לדוגמא, שמ"ב ז' 15-16:

טו וְחִסְדִּי, לֹא-יָסוּר מִמֶּנּוּ, כַּאֲשֶׁר הִסְרֹתִי מֵעַם שְׂאוּל, אֲשֶׁר הִסְרֹתִי מִלְּפָנָיִךְ. טז וְנֶאֱמַן בֵּיתְךָ וּמִמְלַכְתְּךָ עַד-עוֹלָם, לְפָנָיִךְ; כִּסְאֶךָ, יִהְיֶה נֶכֶן עַד-עוֹלָם.

אם כן, כיצד יתכן שהממלכה "נקרעת" מבית דוד?

את ההסבר הראשון אנו מקבלים בפרק הקודם. במל"א י"א מוסבר כי פילוג הממלכה וקריעת עשרה שבטים מבית דוד יהיה העונש על חטאי שלמה:

יא וַיֹּאמֶר ה' לְשִׁלְמֹה, יֵעַן אֲשֶׁר הִיְתָה-זֹאת עִמָּךְ, וְלֹא שָׁמַרְתָּ בְרִיתִי וְחֻקֹּתַי, אֲשֶׁר צִוִּיתִי עֲלֶיךָ--קָרַע אֶקְרַע אֶת-הַמְּמַלְכָה מֵעֲלֶיךָ, וְנִתְתִּיָה לְעִבְדֶּךָ. יב אַךְ-בְּיָמֶיךָ לֹא אֶעֱשֶׂנָה, לְמַעַן דָּוִד אָבִיךָ: מִיַּד בְּנֶךָ, אֶקְרַעְנָה. יג רַק אֶת-כָּל-הַמְּמַלְכָה לֹא אֶקְרַע, שְׁבֵט אֶחָד אֶתֵּן לְבְנֶךָ: לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי, וְלְמַעַן יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּחִרְתִּי.

אולם, כבר בפרק י"א אנו מקבלים לצד הסבר זה הסברים לכרוסום עוצמתה של ממלכת שלמה, הסברים הקשורים באויבים מבחוץ ובמדיניות הפנים שעוררה את מרד ירבעם.

בפרק י"ב שלפנינו מופיעים זה בצד זה שני הסברים לפילוג (סיבתיות כפולה)¹ – האחד – טיפשותו של רחבעם באסיפה בשכם (שגרמה לכך ששבטי הצפון התפלגו מממלכתו). השני – הגשמת נבואת אחיה, ולפיה הפילוג הוא עונש על חטאי שלמה.

האסיפה בשכם – מדוע ההמלכה לא נערכת בבירה בירושלים?

לפי פס' 1 נראה שכדי להתמלך על שבטי הצפון ועבר הירדן רחבעם נאלץ לבוא לאספה בשכם. שם הציגו השבטים תנאים לחידוש בריתם עם בית דוד והמלכת רחבעם.

¹ י. קיל בפירושו לספר מלכים מסביר את הסיבתיות הכפולה כך: "הפן ההיסטורי הריאלי האנושי – כשפעולות אדם ניתנות להיחקר מבחינת סבה ומסובב ומצד שני הפן העל היסטורי האלוהי הצופה אחרית מראשית. פעל ה' ומעשה ידיו. נסתר בדרך כלל מעיני האדם אך נותן משמעות לפן ההיסטורי ריאלי".

לאור השוואות עם ההמלכות של דוד ושלמה, שתומכיהם באו אליהם ולא הם אלה שהיו צריכים ללכת אל העם, ניתן להסיק שההגעה של רחבעם לשכם מעידה על מעמדו המעורר. מלכותו על שבטי הצפון אינה מובנת מאליה ונראה שעליו לחדש עמם את הברית כדי למלוך עליהם. ברית כזו נכרתה בזמנו באופן אישי עם דוד:

וַיָּבֹאוּ כָּל-שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל, אֶל-דָּוִד--תְּבָרוֹנָה; ..... וַיָּבֹאוּ כָּל-זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-הַמֶּלֶךְ, תְּבָרוֹנָה, וַיִּכְרַת לָהֶם הַמֶּלֶךְ דָּוִד בְּרִית בְּתֵבָרוֹן, לְפָנָיו ה'; וַיִּמְשְׁחוּ אֶת-דָּוִד לְמֶלֶךְ, עַל-יִשְׂרָאֵל. (שמ"ב ה' 1-3).

שלמה יושב על כסא אביו ובהוראתו (מל"א א' 30, ב' 12) ולא נדרש לחידוש הברית:

לֹא וַיִּקְחָ צְדוֹק הַכֹּהֵן אֶת-קָרְנוֹ הַשֶּׁמֶן, מִן-הָאֵהָל, וַיִּמְשַׁח, אֶת-שְׁלֹמֹה; וַיִּתְקְעוּ, בְּשׁוֹפָר, וַיֹּאמְרוּ כָּל-הָעָם, יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה. מ וַיַּעֲלוּ כָּל-הָעָם, אֶתֶרְיֹו (מל"א א' 40-39)

אולי בשל העול הכבד שהוטל על העם בימי שלמה העם רוצה לקבוע תנאים חדשים לברית זו.

בכל אופן הדברים מעידים על חולשה מסוימת של רחבעם; התמיכה בו אינה מלאה. חולשה זו מועצמת גם לאור ההשוואה עם ירבעם. בעוד שרחבעם צריך ללכת אל העם, העם שולח לקרוא לירבעם לשוב ממצרים² (מל"א י"ב 3).

האם האסיפה בשכם נועדה כדי להמליך את רחבעם, או שכבר מגוי וגמור עם שבטי הצפון להתנתק מבית דוד?

לטענת ש. אברמסקי "מטרתו של ירבעם היתה ברורה: מלכות ישראל וקרע תכליתי ומכוון מראש. לא במקרה נבחרה שכם למקום האסיפה"³. כלומר, אין באמת רצון להגיע להסכמה עם רחבעם.

אולם, העם בפירוש מבטא אופציה של המשך שלטון רחבעם (וַנַּעֲבֹדָ).

לפי התנאים שהציגו לו ולא מורד מיד. העם דורש מרחבעם הקלות במסים ובעבודות, ומציג זאת כתנאי לנאמנותו:

אָבִיךָ, הַקָּשָׁה אֶת-עֲלֵנוּ; וְאַתָּה עֲתָה הִקַּל מֵעֲבֹדַת אָבִיךָ הַקָּשָׁה, וּמַעַלּוֹ הַכָּבֵד אֲשֶׁר-נָתַן עֲלֵינוּ--וַנַּעֲבֹדָ. (מל"א י"ב 4).

עם זאת, ניתן לראות בעצם הצבת 'אולטימטום' מעין זה ניתן לראות מרד.

לפי דעה אחרת, באסיפה באה לידי ביטוי השאיפה להחזיר את הנוהג הקדום של אסיפת העדה ולהדגיש את כוחם של השבטים. מלכות המתחשבת בהם ותלויה בהם.

אחרים רואים באסיפה שיקוף של הנוהג במזרח הקדום לפיו נהג המלך להעניק הקלות בעול המוטל על האזרחים בעלותו לשלטון (מישרים או מישרום), ולפיכך היתה ציפייה של העם מרחבעם להעניק הקלות בעלותו לשלטון⁴.

כלומר, יש כאן מנהג מקובל ולא מרידה דווקא.

² מתבקש להשוות בין ירבעם שבורח למצרים משלמה ובין הדד שבורח למצרים מדוד. שניהם מוצאים מחסה אצל פרעה ושניהם חוזרים לאחר מות מלך ישראל. ההשוואה מתעצמת על ידי התוספת בתרגום ה'70 לסיפור על ירבעם במצרים, הדומה להפליא למסופר על הדד. זקוביץ' ושנאן מעלים את ההשערה שהסיפור כולו היה במקורו על ירבעם והועתק לדמות משנית יותר, להדד, כדי להמעיט מדמותו של ירבעם שהדמיון בינה ובין משה שאף הוא גדל בבית פרעה במצרים. ראו עוד: י. זקוביץ' וא. שנאן, "מה ספרו בממלכת ישראל על ירבעם?", בתוך: לא כך כתוב בתנ"ך, 2005, עמ' 195-201. אברמסקי לעומתם טוען שתוספת זו נועדה לגנות את ירבעם, שבא ממעמד נחות והתפרץ למלכות כנגד בית דוד. ש. אברמסקי, "מרד ירבעם והרקע ל"סור אפרים מעל יהודה", בתוך: עיונים בספר מלכים, ירושלים, 1985, עמ' 357.

³ אברמסקי, ראו הערה 2 לעיל.

⁴ לדעת רביב מכיוון שאין באסיפה מגמות מוצהרות של פילוג סביר להניח שלא נועדה לכך מלכתחילה. גם הנוהג המדובר במזרח הקדום פסק מאות שנים לפני הממלכה המאוחדת ואין כל ראייה שחודש. ח. רביב, מבית אב למלוכה, בתוך: על ספר המלכים ליהודה וישראל, מקראה בעריכת יאירה עמית, תל אביב.

שוורים ועליהם "עול".

עצת הזקנים ועצת הילדים (מל"א י"ב 15-5)

רחבעם אינו עונה מיד אלא לאחר שלושה ימים בהם הוא נועץ בשני גופים – הזקנים והילדים⁵. שתי העצות נועדו לחזק את שלטונו של רחבעם, והן נבדלות זו מזו בטקטיקה המוצעת ובהשקפת העולם שעומדת מאחוריה. האם הסמכות מושגת על ידי התחשבות בצרכי הנתינים או על ידי הפגנת שרירים? האם לצורך כינון שלטונו על רחבעם לרכוש את לב העם או להכניע אותו?

עצת הזקנים היא שדווקא ההיענות לעם כעת תביא אהדה ונאמנות לרחבעם לאורך ימים:

אם-היום תהי'ה-עַבְד לְעַם הַזֶּה וְעַבְדְּתָם וְעַנִּיתָם וְדַבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם דְּבָרִים טוֹבִים וְהָיוּ לְךָ עֲבָדִים כָּל-הַיָּמִים.⁶

הילדים מציעים לרחבעם להפגין כוח כמלך חדש, להראות שהוא חזק בכך שיכביד את העול. המספר כבר רומז לנו איזו עצה עדיפה בעיניו על ידי השימוש בכינוי 'ילדים'. 'ילדים' אלו הם בני גילו של רחבעם שהיה בן 41 במולכו (מל"א י"ד 21) ! המספר רומז כאן לחוסר ניסיונם ולהיעדר תבונתם המדינית.

מדוע רחבעם מקבל דווקא את עצת הילדים? האם מדובר רק בטיפשות?

רחבעם בוחר בעצת הילדים ולשונו הציורית רק מבליטה את האכזריות, האטימות והלגלוג כלפי העם: **אָבִי הַכְּבִיד אֶת-עַלְלָכֶם, וְאָנִי אֶסִּיף עַל-עַלְלָכֶם; אָבִי, יִסֵּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים, וְאָנִי, אֲיִסֵּר אֶתְכֶם בְּעַקְרָבִים** (מל"א י"ב 14).

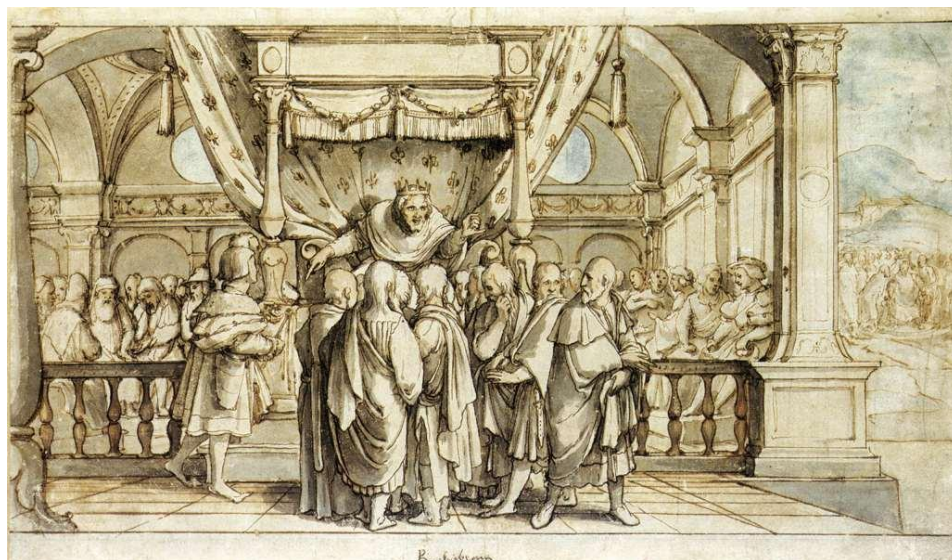
מדוע הוא נוהג כך? אין בפנינו תיאור של שיקוליו כך שאנו יכולים רק לשער: אפשר שרחבעם קיבל את עצת הילדים כי הוא הרגיש קרוב אליהם (בגיל, גדלו אתו) ולאופן חשיבתם. יתכן שהגישה הכוחנית הולמת יותר את גילם.

⁵ אהוביה מציע שה'זקנים' הם יועצים זקנים, שיעצו גם לשלמה, ולא גוף חברתי-מדיני. הזקנים כגוף מדיני הם 'קהל ישראל' שעמדו מול רחבעם ולא אלא שעמם נועץ. אף ה'ילדים' אינם גוף מדיני לטענתו אלא "רעים", יועצים צעירים. 'יועץ' הוא חכם המוסמך לדבר ואילו 'רע' הוא נאמן הנותן עצה. ראו: א. אהוביה, "רחבעם בשכם", בית מקרא י"א, ג', תשכ"ו, עמ' 156-158.
⁶ יתכן שהזקנים גם רומזים לחוק המלך - לבלתי רום-לָקְבוּ מֵאֲחֵיו, דברים י"ז 20.

בנוסף, רחבעם מכיר רק סוג אחד של מלכות והוא הדגם של אביו (כמו הילדים), לכן הוא בוחר להמשיך בדרכו, בקו הכוחני.

ייתכן שרחבעם חושש מהכניסה לנעלי אביו הגדולות ומרגיש שהיענות לבקשת העם משמעותה שאינו עומד בסטנדרט שהציב אביו.

יתכן שרחבעם והילדים שגדלו עמו בארמון, בשפע בל יתואר, אינם יכולים להבין לסבלו של העם הנאנק תחת העול. לכאורה, אטימותו של רחבעם לבקשת העם היא שיוצרת את הקרע ומביאה לפילוג⁷.

"היוהרה של רחבעם", הנס הולביין הבן, 1530.

"רחבעם", הנס הולביין הבן, 1530, בזל.

במה שונים הציורים מהנאמר בפסוקים? בשניהם הולביין בחר לצייר דווקא את מה שרחבעם השמיט מעצת הילדים קִטְנֵי עֵבֶה מִמֶּתְנִי אָבִי (מל"א י"ב 10). שימו לב לאצבע הקטנה המושטת כלפי העם.

⁷ מעניין שבאתר הממשלתי של משרד האוצר מוצג פילוג הממלכה כנובע מאטימותו של רחבעם כלפי הדרישה להקל במסים: <http://ozar.mof.gov.il/museum/hebrew/book1.htm>

הולביין הולך כאן בעקבות פרשנותם של רש"י ורלב"ג, ש'קטני' היא האצבע הקטנה. רד"ק, לעומתם, רומז לפירוש נועז יותר: "האבר הקטן⁸ שבי עבה ממתני אבי". כך מתבררת יותר שחצנותם של ה"ילדים" ואפשר להבין מדוע רחבעם בחר להשמיט זאת מדבריו.

אך האם רחבעם אכן היה אטום, אכזר או טיפש? האם אכן הוא עצמו שבחר בעצת הילדים?

---

⁸ לאור ההשוואה עם דברי רבי יוחנן אין ספק למה רד"ק מתכוון: "אבר קטן יש לו לאדם מרעיבו שבע משביעו רעב" (תלמוד בבלי, מסכת סוכה, נ"ב, ע"ב).

האם בכלל היתה לרחבעם בחירה חופשית?

לכאורה כן, אך פס' 15 הופך את הקערה על פיה. רחבעם לא בוחר בעצמו, אלא ה' הוא שמסובב את פני הדברים. יש כאן סיבתיות כפולה⁹: וְלֹא-שָׁמַע הַמֶּלֶךְ, אֶל-הָעָם: כִּי-הָיְתָה סִבָּה¹⁰, מֵעַם ה'. מסתבר שרחבעם, כאבשלום לפניו בוחר בעצה הפחות טובה מבין השתיים, כי זהו רצון ה'¹¹. אין כאן טיפשות של רחבעם אלא דבריו הם תוצאה של החלטת האל לקרוע את הממלכה בשל חטאי שלמה. פסוק זה קושר אותנו מחדש אל נבואת אחיה (מל"א י"א 29-39). האם ההבנה שבחירתו של רחבעם היא כלי בשירות תוכנית גבוהה יותר מפחיתה מהיתה 'בחירה'? אולי כן ואולי לא.

שאלת הבחירה החופשית מתעוררת כאן במלוא עוזו. האם התפיסה לפיה ה' מסובב את ההיסטוריה סותרת את רעיון הבחירה? האם היא סותרת את רעיון האחריות האישית של כל אחד למעשיו? או שאולי התכנית של היושב במרומים מתגשמת באמצעות צרכיהם, תכונותיהם, כישוריהם התנהלותם של בני האדם. הכל צפוי והרשות נתונה לנו לדון בכך בכיתה.

"מה לנו חלק בדוד..." – למה באמת התפלגה הממלכה?

העם מגיב לדברי רחבעם בקריאה: מַה-לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא-נַחֲלָה בְּכֵן-יִשְׂרָאֵל? וְיִשְׂרָאֵל (מל"א י"ב 16). זוהי קריאה של העם המעודד עצמו לשוב למסגרת המשפחה (אוהל כמסמל את המשפחה) או למסגרת השבטית שלפני המסגרת הלאומית-מלוכנית של בית דוד (אהל=שבט). משפט זה הוא מעין 'סיסמת הפילוג'. משפט זה חוזר כמעט במדויק על דבריו של שבע בן בכרי המורד בדוד. גם אז יש מרידה של אנשי ישראל בבית דוד. ושבט יהודה היחיד שנותר נאמן. שמ"ב כ' 1-2:

א וְשֵׁם נִקְרָא אִישׁ בְּלִיעֵל, וְשָׁמוּ שְׁבַע בֶּן-בְּכָרִי--אִישׁ יְמִינִי; וַיִּתְקַע בְּשֹׁפָר, וַיֹּאמֶר אֵין-לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה-לָנוּ בְּכֵן-יִשְׂרָאֵל--אִישׁ לְאֹהֲלָיו, יִשְׂרָאֵל. ב וַיַּעַל כָּל-אִישׁ יִשְׂרָאֵל, מֵאַחֲרֵי דָוִד, אַחֲרַי, שְׁבַע בֶּן-בְּכָרִי; וְאִישׁ יְהוּדָה דָּבְקוּ בְּמֶלְכָם, מִן-הַיַּרְדֵּן וְעַד-יְרוּשָׁלַם.

הדבר מלמדנו שהברית בין שבטי ישראל ובית דוד מעולם לא היתה מובנת מאליה. אם רחבעם רצה לשמר אותה היה עליו לנהוג אחרת במעמד זה. לפיכך, האם היתה זו טיפשותו של רחבעם שהביאה לפילוג הממלכה? האם היתה זו יד ה' שסובבה כך את פני הדברים? האם היה זה רק ענין של זמן עד ששבט אפרים יתבע לעצמו מחדש את השליטה בשבטי ישראל? ואולי היה זה הפולחן החדש במקדש בירושלים, והקושי לקבל את הרפורמה הדתית והחברתית שביצע שלמה? ועוד אנו תוהים ותועים בין הסיבות לפילוג לפנינו שאלה נוספת – כיצד נתפס האירוע ההיסטורי הזה – כחטא או כעונש?

⁹ ראו הערה 1.

¹⁰ לשורש סב"ב יש לא פעם משמעות גורלית, כאשר לאדם אין שליטה על הדברים. לדוגמא: שמות י"ג 18 -ויסב אלהים את העם דרך המדבר; שמ"ב י"ד 20 - לבעבור סבב את פני הדבר; מל"א ב' 15 - ותסב המלוכה ותהי לאחזי, כי מה' היתה לו; מל"א י"ח 37 - ואתה תסב את-לְבָבְךָ, וְאַחֲרָיִת; ירמיהו כ"א 4 - הַנְּנִי מִסֵּב אֶת-פְּלִי הַמְּלֻחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדְכֶם.

¹¹ גם אבשלום כרחבעם היה מלך חסר נסיון שעמד בפני הכרעה גורלית. גם הוא קבל ראשונה את העצה הטובה (אחיתפל) ואח"כ את העצה הגרועה (חושי הארכי) ובחר בה כי היתה סבה מעם ה'. (שמ"ב י"ז 14).

עונש או חטא - כיצד נתפס הפילוג?

תלוי היכן קוראים... נראה שיש תפיסות סותרות בעניין זה במקרא:

1. לפי מל"א י"א 11-13 וכן לפי מל"א י"ב 15 – הפילוג הוא **עונש** על הפרת הברית עם ה' על ידי שלמה. באופן זה מוגשמת נבואת אחיה, והתוכנית האלוהית מוגשמת בדרך ריאלית.
2. לפי מל"א י"ב 19 המרד הוא **חטא** של ישראל, פשיעה בבית דוד! וַיִּפְשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד, עַד הַיּוֹם הַזֶּה.
3. לפי מלכים ב' י"ז 21 – הפילוג הוא **חטא** של ישראל. זהו חטאה הראשון של ממלכת ישראל וסיבת היסוד לחורבנה: כִּי קָרַע יִשְׂרָאֵל מֵעַל בֵּית דָּוִד וַיִּמְלִיכוּ אֶת-יָרָבֵעַם בֶּן-נִבְטַ וַיִּדְחֵ (וַיִּדְחֵ) יָרָבֵעַם אֶת-יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי ה' וְהִחְטִיאוּם חֲטָאָה גְדוֹלָה.
4. תפיסת הפילוג כ**חטא** של ישראל מורחבת בנאומו של אביה בן רחבעם בדברי הימים. ממלכת ישראל נוסדה לדבריו עקב מרד של אנשים ריקים ובראשם ירבעם. זהו מרד במלך החוקי מבית דוד וניצול חולשתו וחוסר נסיונו של רחבעם: וַיִּקָּם יָרָבֵעַם בֶּן-נִבְטַ, עֶבֶד שְׁלֹמֹה בֶן-דָּוִד; וַיִּמְרֹד, עַל-אֲדֹנָיו. ז וַיִּקְבְּצוּ עָלָיו, אַנְשֵׁים רַקִּים בְּנֵי בְלִיעֵל, וַיִּתְאַמְצוּ, עַל-רַחֲבֵעַם בֶּן-שְׁלֹמֹה; וַרְחֲבֵעַם, הָיָה נֹעַר וְרֶדֶף-לֵבָב, וְלֹא הִתְחַזַּק, לְפָנָיהֶם. (דבה"ב י"ג 6-7).
5. **לא חטא ולא עונש**. אי חידוש הברית עם בית דוד הוא מעשה לגיטימי או מובן עקב סירובו של רחבעם להקל בעול. אמנם תפיסה זו אינה נמצאת כ**דעה** בתנ"ך אך בהחלט ניתן לראות כך את מהלך הדברים מתוך המסופר בפרק.

כמעט מלחמת אחים (פס' 18-24)

פס' אלה עוסקים במניעתה של מלחמת האחים ע"י ה'. רחבעם רוצה להשיב לעצמו את המלוכה אך נבואת שמעיה¹² מונעת בעד העם מלהילחם ומביאה להשלמה עם הפילוג כרצון ה'¹³. שמעיה מדגיש בנבואתו (מל"א י"ב 24) את קרבת יהודה לישראל (אַחֵיכֶם בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל) ואת מעורבות האל (מֵאַתִּי נְהִיָה, הַדְּבָר הַזֶּה).

¹² יש הרואים בנבואה זו נטע זר בפרק בשל חוסר ההתאמה בין הנאמר בה ובין העדות במל"א י"ד לכך שכן נטשה מלחמה בין רחבעם וירבעם "כל הימים".

¹³ על אף ההשלמה עם הפילוג ניתן לראות את השבר שחולל הפילוג בעם בדברי ישעיה, המתייחס לאירוע כאסון נורא: גְּמִים אֲשֶׁר לֹא-בָאוּ, לְמִיּוֹם סוּר-אֲפָרִים מֵעַל יְהוּדָה (ישעיה ז' 17), ואכן ממלכת יהודה וממלכת ישראל נלחמו זו בזו לאורך שנים (מל"א ט"ו 6, 16, 32). אף על פי כן, השאיפה לאיחוד מחודש של הממלכות ניכרת במעשי חזקיהו (דבה"ב ל 1) ובנבואת יחזקאל (ל"ז 15 ואילך) וירמיהו (ירמיהו ל"א 30).

ירבעם – "חוטא ומחטיא"¹⁴ או מחזיר עטרה ליושנה?

פעולותיו הראשונות של ירבעם כמלך הן בניית שכם ופנואל (פס' 25). מדוע דווקא שם? מה מנחה את הבחירה במקומות אלה? האומנם מדובר בבנייה יש מאין של הערים הללו?

שכם¹⁵: שכם נזכרת בראשית הפרק כמקום האסיפה, כך שקשה להניח שמדובר בבנייה של עיר חדשה, אלא בהעצמה של עיר קיימת. הבחירה בשכם אינה מקרית. זוהי עיר שיש בה קדושה ושנקשרות בה מסורות רבות מימים עברו¹⁶: זהו המקום הראשון בארץ בו נגלה ה' לאברם ואברם בונה שם מזבח לה' (בראשית י"ב 6-7). יעקב קונה שם חלקת שדה ובונה שם מזבח לה' (בראשית ל"ג 18 - 20). שכם ניתנת על ידי יעקב ליוסף (בראשית מ"ח 22). מאוחר יותר עצמות יוסף נקברות שם (יהושוע כ"ד 32). בשכם כורת יהושוע ברית לעם (יהושוע כ"ד 24-25).

פנואל: גם לפנואל היסטוריה עוד מתקופת האבות – שם נאבק יעקב במלאך ושם שונה שמו לישראל. (בראשית ל"ב 25 – 31).

ירבעם בונה שני עגלי זהב ומציב אותם בדרך ובבית אל. גם מקומות אלו אינם חדשים-

בית אל: בבית אל בונה אברהם מזבח (בראשית י"ב 8). בבית אל זכה יעקב להתגלות ה' בצאתו לגלותו (חלום סולם יעקב, בראשית כ"ח 11 - 19) ובשובו ממנה (ה' מאשר את שינוי שמו של יעקב לישראל ומברך אותו, בראשית ל"ה 9 - 15). בימי השופטים ישב בבית אל ארון הברית זמן מה (שופטים כ' 18). בית אל שמשה כמרכז הפולחני החשוב בהר המרכזי לאחר חורבן שלה. היא יושבת בדרום ממלכת ישראל, על הגבול בין שתי הממלכות ותחמה בין בנימין ואפרים.

דן: את העיר בנו בני שבט דן (יהושוע י"ט 47) ובה התקיים פולחן רציף לפסל מיכה על ידי משפחת כוהנים שהתייחסה על משה¹⁷ (שופטים י"ח 31-30). דן נמצאת בקצה הצפוני של ממלכת ישראל. ירבעם מעצים, אפוא, ארבעה מקומות מקודשים וחשובים ביותר במסורת של עם ישראל ומעמידם כאלטרנטיבה מדינית ודתית לירושלים. ירושלים נכבשה מידי היבוסים בימי דוד והוא שקבע אותה כבירתו. היא אינה נזכרת בתורה, ואין עליה עדות מתקופת האבות. אולי ניתן לומר שבית דוד הם שחידשו כשקידשו את ירושלים וקבעו בה את המקדש ודווקא ירבעם חוזר למקומות המקודשים מימים ימימה!

¹⁴ משנה, אבות ה', י"ח: ירבעם חטא וקחטיא את הרבים, חטא הרבים תלוי בו, שפאמר (מל"א ט"ו 30) על חטאות ירבעם אשר חטא ואשר קחטיא את ישראל.

¹⁵ עוד על חשיבותה של שכם ניתן לראות במאמרה של מתייה קם "דוד בן-גוריון על שכם" באתר מט"ח: <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=22819>

¹⁶ מעניין אולי לדון בחשיבות המקום עד ימינו. מתחם קבר יוסף בשכם הושאר כמובלעת ישראלית בשטח A שבשליטה פלסטינית. מ-1996 ועד היום היו במקום מספר אירועים משמעותיים בהם נפגעו חיילים ואזרחים ישראלים, המרכזי שבהם באוקטובר 2000 כשנפגע במקום שוטר מג"ב, מדחת יוסף, ודימם למוות במשך כ-3 שעות, בזמן שנערכו ניסיונות כושלים לתאם את חילוץו עם המשטרה הפלסטינית. כיום, קיימת תופעה של הסתננות למקום בלילה של חסידי ברסלב.

¹⁷ מקובל במחקר כי הנ' התלויה בשם מנשה רומזת שצריך להיות 'בן משה'.

עובדה מול הערכה – כמה הארות חשובות לקורא

הבה נבחן כיצד מוצגים מעשיו של ירבעם על ידי המספר ונבחין בין ה'עובדות' וה'דעות':

מעשי ירבעם	הדעה המובעת עליהם
העצמת שכם ופנואל	מוצג כ'בנייה', כלומר יצירה חדשה.
עשיית העגלים והצבתם בבית אל ובדן	וַיֹּאמֶר יִרְבֵּעַם, בָּלְבוּ: עֲתָה תָשׁוּב הַמַּמְלָכָה, לְבֵית דָּוִד. כִּי אִם-יַעֲלֶה הָעָם הַזֶּה, לַעֲשׂוֹת זִבְחִים בְּבֵית-ה' בִּירוּשָׁלַם, וְשָׁב לֵב הָעָם הַזֶּה אֶל-אֲדֹנָיָהֶם, אֶל-רְחִבְעָם מֶלֶךְ יְהוּדָה; וְהִרְגֵנִי, וְשָׁבוּ אֶל-רְחִבְעָם מֶלֶךְ-יְהוּדָה. פס' 26-27-רומז שזה מעשה אינטרסנטי, פוליטי-אישי. ירבעם חושש לגורלו האישי. וַיְהִי הַדְּבָר הַזֶּה, לְחֹטְאֵת פס' 30 הִנֵּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר הֶעֱלִוְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם— פס' 28, מנוסח כמו בחטא העגל בשמות ל"ב אולי כדי להדגיש את כובד החטא.
עשיית בית במות	אין
מינוי כוהנים שלא משבט לוי	מִקְצוֹת הָעָם – פס' 31, אֲשֶׁר לֹא-הָיוּ מִבְּנֵי לֵוִי— פס' 31 - ביטויים הבאים להדגיש שהם לא מהשבט ה'נכון'.
עשיית חג בבית אל בחמישה עשר בחודש השמיני	אֲשֶׁר-בְּדָא מַלְבַּד (מְלִבּוֹ)— פס' 33, כלומר זהו חג מומצא, שלא כחג ביהודה שמקורו בתורה האלוהית, בצו האל.

בנוסף, דעתו השלילית של המספר מובעת בכך ש:

- מודגש שירבעם עולה בעצמו לזבוח ולהקטיר (מל"א י"ב 33), לוקח לעצמו תפקיד דתי לא לו.
- יש שימוש במלה מנחה – "עשה" המטילה את מלוא האחריות על ירבעם.
- יש הקבלה בין תיאור מעשי ירבעם ובין תיאור מעשי ה'שומרונים' במלכים ב' י"ז 28, 32. גם השוואה זו מאירה את מעשי ירבעם כלא לגיטימיים.

אז איך יתכן שירבעם חוזר על חטא העגל ובונה עגלי זהב?

גם אנחנו, ולא רק המספר, רואים כמובן מאליו שהעגלים הם חטא לה'. הדבר מיד מזכיר את סיפור חטא העגל במדבר. אם כך, כיצד יתכן שירבעם חוזר על חטא חמור זה? על מנת שנוכל לענות על שאלה זו עלינו לבדוק תחילה את הקשר בין סיפור חטא העגל בשמות ל"ב ובין הסיפור על עגלי ירבעם. קווי דמיון בין הסיפורים:

1. בניית עגל מזהב ↔ בניית עגלים מזהב.
2. העגל/עגלים כתחליף: העגל כתחליף למשה, העגלים כתחליף למקדש.
3. קביעת חג, על מנת לחגוג את הפולחן החדש. (וַיִּקְרָא אֶהְרֹן וַיֹּאמֶר, חַג לַיהוָה, מִקְרָר, שְׁמוֹת ל"ב 5)
4. העגל/ים נעשה/ים על ידי דמות מנהיגה: אהרון ↔ ירבעם.

5. המשפט: אֱלֹהִים / הַנְּהַ אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלְוֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – חוזר כמעט מילה במילה.
6. שמות בניו של ירבעם דומים מאוד לשמות בניו של אהרון (בני ירבעם על פי מל"א ט"ו 25: נדב ואביה י"ד 1, בני אהרון על פי ויקרא י' 2-1: נדב ואביהו).

מה היחס בין סיפור חטא העגל בשמות ל"ב וסיפור עגלי ירבעם?

בשאלה זו נחלק המחקר לשתי גישות מרכזיות¹⁸ -

1. ירבעם נסמך על מסורת קדומה של אהרון שכנראה נמשכה על ידי צאצאיו עד ימיו של ירבעם בצפון. זו היתה מסורת לגיטימית ולא עבודה זרה. המספר מוסיף בעריכה פרטים שיוצרים דמיון ברור לסיפור בשמות, על מנת להדגיש את חטאו של ירבעם.
2. סיפור חטא העגל (שמות ל"ב) נכתב לאחר חטאי ירבעם, כפולמוס עם ירבעם. זהו ניסיון להציג את ירבעם כחוטא, שחוזר על החטא הנורא של עגל הזהב במדבר, שהביא לסכנת כליה על העם, לשבירת הלוחות ולנזודים הארוכים במדבר.

בשתי גישות אלה יש קשיים – הקושי בגישה הראשונה הוא שעלינו להניח שהסיפור בשמות מסופר באופן מאוד מסולף, וכנראה שהעגל שעשה אהרון לא נתפס בשעתו כחטא כפי שזה מוצג על ידי המספר. הקושי בגישה השנייה הוא שקשה להניח שכל הסיפור המכונן על חטא העגל הומצא ונשתל רק לצורך השמצתו של ירבעם.

מילא ירבעם, אבל איך יתכן שהעם הולך אחרי העגלים?

רלב"ג גותן לכך שתי תשובות. האחת – העם לא עוסק בתורה, והשנייה – ירושלים באותה עת היתה מלאה בעבודת אלילים שהכניס אליה שלמה, ואילו העגלים הוו אלטרנטיבה המעוגנת במסורת:

"וידמה כי לא עסקו ישראל בתורה אך היו 'אוכלים ושותים ושמחים', כמו שקרם בתחילת מלכות שלמה (מלכים א', ד 20). וזה היה סיבת נפלים באלו החטאים, עם שכבר ראו בימי שלמה שנעשו תועבות בירושלים מתועבות הגויים, אשר נתחתן בהם שלמה, ומזה המקום פרצו החטאים האלו בכל ישראל. וידמה שאמר להם: מה לכם לעלות לירושלים, ובה האלוהים אשר עובדים הגויים? טוב שנעבוד האלוהים אשר עבדו אבותינו, שהיה נעשה על ידי אהרון, שהיה נביא להיות לישראל תמורה למשה ואמר בו: 'אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים' (שמות ל"ב 4)".

רד"ק מסביר שירבעם תפס את העגלים כחזרה למסורת אהרון וכך הציג זאת לעם. מכיוון שהעם עומד במצב דומה למצב אז – היעדר משה מול היעדר המקדש, יעשו אף הם עגלים.

"כי מתחילה לא אמר ירבעם כי לשם עבודת גילולים היה עושה אותם, אלא לשם האל.... ולמה עגל? אמר להם: הלוא אהרון עשה לישראל עגל להשרות השכינה בו במקום משה שלא היה להם; גם אתם, עתה שאין לכם מקום השכינה, שהיה בירושלים, נעשה עגל במקומו.... "ויהי הדבר הזה לחטאת" – ואמר כך שב הדבר ההוא והיה לחטאת, שקיבלוהו כאלוה, וממנו יצאו לאלוהים אחרים ככל הגויים".

האם העבודה לעגלים היא עבודה זרה?

¹⁸ סיכום ממצה של הדברים ניתן למצוא בעולם התנ"ך, מלכים א', תל אביב, 1998.

בנאום משה (דברים ט' 21-8), בתיאור חורבן ממלכת ישראל (מל"ב י"ז 16) בנאום אביה בן רחבעם (דבה"ב י"ג 10-8), בתהילים ק"ו 19-23 ובנחמיה ט 17-19 – בכל אלה העגלים מוצגים כעבודה זרה ממש ונתפסו כאלוהות ונעבדו כאלוהות. למשל:

יַעֲשׂוּ-עֵגֶל בְּחָרֵב; וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ, לְמִסְכָּה.

וַיִּמְירוּ אֶת-כְּבוֹדָם; בְּתַבְנִית שׁוֹר, אֲכַל עֵשֶׂב.

שָׁכְחוּ, אֵל מוֹשִׁיעֵם-- עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם. (תהלים ק"ו, 19-21)

אולם, ראיה הפוכה ניתן להביא דווקא ממי שבמפתיע לא מזכיר כלל את פולחן העגלים¹⁹. כל נביאי ישראל, למעט הושע²⁰, לא יוצאים כנגד עבודת העגלים!!!

אפילו לא אליהו שנלחם בנביאי הבעל, וגם לא יהוא שמשמיד כל עבודה זרה בישראל²¹.

גם לפי דברי פרשני ימי הביניים שלעיל ואחרים, ירבעם לא התכוון לחטוא. העגלים (וכן העגל במדבר) נעשו לשם האל, כסמל, ייצוג של האל ולא האל עצמו. העגלים נחשבו כחזרה למסורת אבות, ולא היתה כוונה שתהיה בהם משום עבודה זרה. פרשני ימי הביניים מסבירים שפולחן העגלים הפך לחטא במרוצת הזמן כאשר העם לא הבחין עוד בין המסמל למסומל והחל לעבוד את העגלים עצמם²².

הצעה אחרת היא שהעגלים היו מקבילה לכרובים. כלומר, מרכבה/מושב לאל ולא האל עצמו. במזרח הקדום תיאורים רבים של אלוהות העומדת על גב של אריה או שור וכו'. קאסטו בפירושו לשמות טוען שהעגל והעגלים נחשבו כמושב האלוהות הסמויה מן העין. עם זאת יש לזכור כי הכרובים היו בקודש הקודשים והעם הבא למקדש לא ראה אותם; לעומת זאת, העגלים היו גלויים לעיני כל העם הבא למקדשים.

תבליט של האל הַדַּד ניצב על פר, מאה 13 לפנה"ס, סוריה.

¹⁹ כך לפי אביה הכהן, "נגד המקדש – מעשה העגל", בית מקרא 42, ג', תשנ"ז, עמ' 267. לגבי עמוס הכהן טוען ש"אי הזכרת העגלים יש בה עדות מכרעת שהעגלים לא נתפסו כעבודה זרה".

²⁰ הושע מתבטא בחריפות כנגד פולחן העגלים ומנבא את חורבנו וחורבן ממלכת ישראל: וְנָח עֵגְלָה שְׁמֵרוֹן, תִּרְהַ אֲפִי בָם; עַד-מָתִי, לֹא יוֹכְלוּ יָקִין. ו כִּי מִיִּשְׂרָאֵל, וְהוּא--תִּרְשׁ עֲשֵׂהוּ, וְלֹא אֱלֹהִים הוּא: כִּי-שִׁבְבִים יִהְיֶה, עֵגֶל שְׁמֵרוֹן. (הושע ח' 6-5). ועוד ברוח זו גם בהושע י"ג 4-2. עם זאת, א. הכהן טוען ש"הושע אינו קורא לעבודת ה' ללא עגלים אלא לנבואה ללא מקדש". שם, עמ' 269.

²¹ ריה"ל מביא את אליהו ויהוא כראיה לכך שהעגלים נעשו לשם ה': וְגַם אֱלֹהֵיהוּ לֹא דָבַר בְּעִבּוֹדַת הָעֵגְלִים כְּאֲשֶׁר אָמַר: "קַנַּא קָנַאתִי לַיְי אֱלֹהֵי צְבָאוֹת" (מלכ"א יט, יד), כִּי סִיעַת יִרְבְּעָם לַיְי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה כֹּל מַעֲשֵׂיהֶם, וּמֵה שֶׁהָיָה לָהֶם מִהַנְּבִיאִים הָיָה נְבִיאִי יִי... וְכִכָּר קָם יְהוּא בֶן-נִמְשִׁי לְמַחֹת אֶת מַעֲשֵׂה אַחָאב... וְלֹא שָׁלַח יָד בְּעֵגְלִים. וְעוֹשֵׂי הָעֵגֶל הָרָאוּשׁוֹן, וְסִיעַת יִרְבְּעָם וּבְעֵלֵי הַבָּמֹת וּפְסָל מִיכָה לֹא הָיוּ מְקַוְּנִים בְּלֶם רַק לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. (ריה"ל, הכוזרי, מאמר רביעי, י"ד, בתרגום אבן תיבון).

²² הדבר דומה למה שקרה עם האפוד של גדעון (שופטים ח' 22-27) ועם נחש הנחושת שעשה משה (במדבר כ"א 4-9) והריסתו ברפורמת חזקיהו, מל"א י"ח 4-1).

גרינץ טוען שהעגל היה בעיני העם נושא כוח אלוהי כפי שתפסו גם את משה! העגל הזוכה להשראה אלוהית ינהיגם כמשה. הכרובים באו להחליף את העגל, וירבעם חוזר לעגל²³.

לפי רביב, העגלים כעגל הזהב, היו כנים שעליהם ירדה שכינת האל הלא נראה בדומה לכרובים שעל ארון הברית בירושלים.

פירוש אחר לעגלים מציע אברבנאל. הוא רואה בעגלים סמל לשבת, לבית יוסף (בדומה לעמודי שלמה במקדש או לאריות על כסאו המסמלים את שבת יהודה). לפיכך, העגלים אינם עבודה זרה כלל²⁴:

"לפי שראה ירבעם, ששלמה עשה שני עמודים וישם אותם פתח אולם בית ה' לזכר דוד ושלמה שבנו את הבית, לכן חשב גם הוא לעשות זכר וסימן למלכותו. ולפי שהוא היה משבט יוסף מבני אפרים, ומשה עליו השלום בברכותיו אמר עליו 'בכור שורו הדר לו' (דברים ל"ג 17), בחר ירבעם לעשות עגל אחד לזיכרון משפחתו שהיה משבט יוסף.... ויהי הדבר הזה לחטאת' שהוא סיפור מה שנעשה אחרי כן, בהמשך הזמן, לא בכוונת עשייתם".

כוהנים מ'קצות העם' – רפורמציה או רסטורציה?

לכאורה ירבעם חוטא בהעמידו כהנים מקצות העם משום שהכהונה שמורה לשבט לוי והמספר המקראי מדגיש פסול זה במעשיו. אולם, ראוי להדגיש שני עניינים השופכים אור אחר על המעשה:

1. לטענת גרינץ ירבעם חוזר בכך לימים שלפני יסוד המשכן, בהם בני אהרון משמשים בכהונה יחד עם נְעֲרֵי

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות כ"ד 5). הכהונה היא תפקידם של הבכורות מכל השבטים ועדיין אין ללויים מעמד של קדושה²⁵.

2. על הכוהנים מקצות העם נאמר ששמשו בבית במות, ויש הבחנה מהותית בין מקדש ובין במה/ מזבח. לטענת הרן²⁶ העמדת כהנים שלא משבט לוי במזבחות שמחוץ למקדשים אינו מעשה בלתי חוקי! ישנן ראיות רבות במקרא לאישים (כאליהו) הזובחים בבמות. הדבר נאסר רק לפי תפיסה אחת מסוימת במקרא והיא התפיסה של ספר דברים האוסרת בכלל על קיום במות. כלומר, החטא אינו מינוי הכוהנים אלא עצם קיום במות מחוץ למקדש.

האם ירבעם בדא חג או חודש?

עצם השימוש במלה "בדא" מבחיר את מהות חטאו של ירבעם לדעת המספר. ירבעם ממציא חג זה על דעת עצמו ולא לפי צו האל. הייתכן? היעלה על הדעת שהעם ישתף עימו פעולה? המצווה הראשונה שנצטוו בה בני ישראל היתה על לוח השנה: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם, רֵאשׁוֹן חֲדָשִׁים: רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם, לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה. (שמות י"ב 2). בחודש זה נצטוו לחוג את הפסח. אולם, יחד עם זאת נצטוו גם: שְׁמֹר, אֶת-חֲדָשׁ הָאָבִיב, וְעֲשִׂיתָ פֶסַח (דברים ט"ז 1). הצורך

²³ לדעת גרינץ "משה נתפס בפי העם כנושא עצמות אלוהות, על הדרך שנתפס במצרים פרעה". דווקא העגל מקורו בכנען ואילו הכרובים הם השפעה מצרית (מוטיב ציורי מצרי). י. מ. גרינץ, "הרפורמה הראשונה בישראל", ציון מ"א, א-ב, תשל"ו, עמ' 113, 117, 119.

²⁴ הצעות שונות עלו במחקר מדוע בחר ירבעם דווקא צורה של עגל – יש הטוענים שמדובר בהשפעה מצרית ויש הטוענים שמדובר בהשפעה כנענית. בשתי התרבויות הללו השור משמש סמל תאיסטי.

²⁵ גרינץ, לעיל הערה 18, שם, עמ' 125. לטענתו הלויים נבחרו לתפקיד מחמת מעשה העגל (שמות ל"ב 26-29, במדבר ג). שם, עמ' 126.

²⁶ מ. הרן, "עבודת האלהים במלכות ישראל הצפונית", בתוך: עיונים בספר מלכים, ב', ירושלים, עמ' 165-166.

לשלב בין שתי המצוות הללו הוביל לגיבוש לוח השנה כפי שאנו מכירים אותו, בו יש לאדם ולראייתו מרכיב מכריע בקביעתו. שינויי האקלים בין צפון הארץ ומרכזה הובילו לבעיה סביב מועד החגים שיש להם היבט חקלאי (פסח-אביב, ובמקרה שלנו סוכות-אסיף), ולכן כנראה ציינו חלק מהחגים באיחור ביחס למועד שנהג בירושלים. כלומר – אסיף בדרום החם הוא החודש השביעי ואילו בצפון – בחודש השמיני. נראה אם כן שירבעם פעל לפי מסורות שהיו נהוגות בשבטי הצפון²⁷ לאור הרצון לשמר דווקא את מצוות ה'. החג של ירבעם סביב הנוכת העגלים דומה לתיאור חג הסוכות של שלמה כדי לחנוך את המקדש ולתיאור חגיגות הפסח של יאשיהו כגולת הרפורמה שלו במקדש בירושלים, וכן לחגיגות הסוכות על ידי שבי ציון כשהם חונכים את ההיכל, וחגיגות הפסח כשנשלמת התקנת המשכן²⁸.

לסיכום

לפי ניתוחנו ירבעם מוצג באור חדש. ראשית ניכר ההיגיון הרב במעשיו: הוא חידש מרכזי פולחן קדומים, יצר אלטרנטיבה לבית המקדש, הפך את עבודת ה' במקדשים לנוחה יותר בכך שהקים מקדש מרכזי בדרום הצפוני ומקדש דרומי בבית אל שבדרום הממלכה, הוא התאים את מועד החג לתושבי הצפון והרחיב את מעגל העוסקים בקודש. אולם, העיקר הוא, ההערכה של מעשיו מהבחינה הדתית ולא הפרגמטית. המספר שולל את מעשיו ומציגם כולם כאחד כחטא נורא, ואילו לפי ניתוחנו מתברר שכל מעשיו ירבעם מהווים דווקא שיבה למסורת האבות: הערים המקודשות, שותפות כל ישראל בפולחן, דמות העגל שעשה אהרון וחגיגת חג האסיף בעת האסיף. ירבעם כמחזיר עטרה ליושנה ומחדש מסורת האבות עומד בניגוד לחידושי הפולחן המהפכניים הנוהגים בירושלים.

הרחבה - עגל הזהב או והיום:

1. מעניין לראות כיצד פולחן עגל הזהב מקבל עיצוב גרוטסקי בסיום חג הפסח בעין הוד. האם זו עבודה זרה או פרודיה? מהו השיא של האירוע – נשיאת הפסל או השמדתו? למרות השמדת הפסל בסוף החגיגה, אין ספק שישנה האדרה של יצירת הפסל, של שותפות קהילתית ואחדות סביב יצירתו ונשיאתו ברחבי הכפר, ומסר אמביוולנטי לגבי הפסול במעשה העגל. לקריאה אודות האירוע וצפייה בסרטון המתעד את החגיגות ראו:

<http://www.ein-hod.org/page.asp?PageID=5&ParentID=34>

<http://www.youtube.com/watch?v=m9KQt7fCypI&feature=related>

2. "עגל הזהב מהווה ככל הנראה גם היום סימן למלחמות פנימיות ולמחלוקות בתוך עם ישראל" במילים אלו פותחת הכתבה (פרסום ב-2007) על הצתה של פסל של עגל הזהב ברמת גן על ידי חרדים: <http://www.rgcity.co.il/index.php?id=2418>. את הפסל יצר מנכ"ל הבורסה לאבני חן יהודה כסיף במחאה על תרבות רדיפת "כסאות השלטון" בישראל.

²⁷ רמז למסורות אלו בצפון ניתן למצוא בדבה"ב ל 15-2.
²⁸ הרן, לעיל הערה 23, שם, עמ' 160.

לפני ההצתה

אחרי ההצתה

3. שירו של אהוד בנאי "עגל הזהב": נראה שגם בשיר של בנאי העגל מחליף את משה שהיה כאלוהים עבור העם. הכינוי אב שבדרך כלל נאמר על ה' מתייחס בשיר למשה. העם מכונה עדר והרועה שבדרך כלל הוא ה' הוא שוב משה. משה הוא שמוביל אותם ואין התייחסות לאל. כמו כן מעניין לשים לב שאהרון משולל תפקיד כאן. כשנאמר בבית האחרון בשיר: "קורא אליו לשווא" – אל מי העם קורא לשווא - למשה או לעגל?....

לשמיעה - http://www.youtube.com/watch?v=iYZIkX9O4_Y&feature=related

מילים ולחן : אהוד בנאי

אנחנו כאן בלב מדבר
צמאים למים חיים
ואתה על ראש ההר
מעל העננים
אין שום אות
אין סימן
כל כך הרבה ימים
במעגל סגור מסתובבים
סביב עגל הזהב.

אין מי שיכה על הסלע
מי יתן כיוון
באפילה כאן נלחמים על כל פירור
סביב עגל הזהב

הוא לא יורד מראש ההר
הוא לא יורד אל העם
הם יוצאים במחול טירוף
ושוכחים את עצמם
רוקדים סביב עגל הזהב
סביב עגל הזהב

מתחננים אליו, אל נא תעזוב אותנו עכשיו
היה לנו לאב
עדר נעזב, רוקד סביבו
קורא אליו לשווא

<http://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=57&wrkid=2448&gclid=CJPS8vShuLECFYcNfAodsDAAKA>

4. ירבעם הופך עוד בספר מלכים לסמל של חוטא ומחטיא והמספר מדגיש כיצד המלכים החוטאים הולכים בדרכו. מסתבר שירבעם עדין משמש כסמל לחוטא מובהק. שימו לב כיצד פשקוויל זה (ינואר, 2005) דורש את חטאו של ירבעם:

חוטא ומחטיא

עד היום התקשינו להבין מהיכן התעוזה והחוצפה של משפחת שרון לבגוד בציבור שתמך בהם. ולהילחם בקדושי ישראל. להחריב את מוסדות התורה. להרעיב רבבות משפחות. שהלקם הגיעו לכדי פת לחם. לגרש אלפי יהודים מבתים. להחריב בתי כנסת ובתי עלמין. ולסכן את בטחון היהודים בארץ הקודש:

המרצע יצא מן השק

בעיתונות פורסם (עיתון הארץ מתאריך ה' תשרי תשס"ה) כי משפחת שרון עוסקת בגידול ומכירת ארנבות למאכל, בשיתוף עם חברת טיב טעם, ומכשילה ר"ל רבבות יהודים במאכלות שיקוצים ופיגולים.

גידול המחטיא יותר מן ההורגו!!!

ראש הממשלה ובניו יחרתו בדברי ימי ישראל.
כירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים.
כאותם מלכי ישראל שהעמידו צלם בהיכל.
וכמתיונים הארורים שניסו לקעקע את חומות הדת.

תודעו ע ארץ הקודש ח"ק פרסה על ח"ק פרסה

נאמני יהדות התורה

לקריאה נוספת:

1. ש. אברמסקי, מרד ירבעם, בתוך: עיונים בספר מלכים, ירושלים, 1985, עמ' 351-362.
2. י. מ. גרינץ, "הרפורמה הראשונה בישראל לזיקה שבין מעשה העגל במדבר ל'חטאות' ירבעם בן נבט", ציון מ"א ג-ד, תשל"ו.
3. מ. הרן, "עבודת האלהים במלכות ישראל הצפונית", בתוך: עיונים בספר מלכים, ב', ירושלים, עמ' 157-166.

4. י. זקוביץ, א. שנאן, "האם היה חטא במעשה עגל הזהב?" מתוך: לא כך כתוב בתנ"ך, 2005 ניתן לראות גם באתר של מט"ח: <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=13016>
5. י. זקוביץ, א. שנאן, "מה ספרו בממלכת ישראל על ירבעם?" מתוך: לא כך כתוב בתנ"ך, 2005, עמ' 195-201.
6. צ. טלשיר, תפיסת פילוג הממלכה בספר מלכים ובספר דברי הימים, על הפרק 7, 1994. ניתן לראות גם באתר של מט"ח: <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=10822>
7. ח. שלום-גיא, "בין תיאור הרפורמה של ירבעם לפרשת העגל", שנתון לחקר המקרא והמזרח הקדום טז (תשס"ו), עמ' 15-27.